

**Natza
Farré**
**L'última
vegada
que et dic
adeu**

L'última vegada que et dic adeu

Narratives

199

© 2026 Natza Farré i Maduell
Els drets de l'Obra han estat cedits mitjançant acord amb
International Editors & Yáñez' Co. Agència Literària

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
c. Mallorca, 314, 1r 2a B / 08037 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

La imatge de portada pertany
a l'arxiu familiar de l'autora.
Disseny de cobertes: Víctor García Tur

Primera edició: febrer de 2026
ISBN: 979-13-87853-22-8
DL B 1349-2026
Imprès a Romanyà Valls SA

PEFC Certificat
El paper procedeix
de boscos gestionats
de forma sostenible
www.pefc.es

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre,
ni la incorporació a un sistema informàtic, ni la transmissió en cap forma ni per cap mitjà,
sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes,
sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

L'última vegada que et dic adeu

Natza Farré

PRELUDI

«¿Però què és la veritat? ¿Què és la memòria?
Hauríem de trobar una altra paraula per designar la manera com veiem esdeveniments del passat que perviuen dins nostre.»

JOHN LE CARRÉ

Em miro *The Pigeon Tunnel* unes quantes vegades. Les memòries de John le Carré convertides en documental. M'aturo especialment en una història sobre un record amb el seu pare, que el seu pare li va desmentir categòricament.

—Aquest record que expliques no va passar mai. És fruit de la teva imaginació.

Per a ell, en canvi, era un record profundament real. El pare era un estafador, acostumat a mentir. Així doncs, a qui s'havia de creure? Al seu pare, o a ell mateix?

Una amiga estimada explicava històries que havíem viscut plegades modificant-les completament fins al punt que jo, que era jove i estúpida, m'enrabiava i li demanava, suplicant, que ho narrés tal com va ser de veritat.

—De veritat? Però a qui li interessa la veritat?

Em responia rotundament. I continuava amb el seu relat inventat o la seva veritat. Jo em desesperava perquè el seu record i el meu eren dues pàgines diferents. I perquè jo era estúpida. Els seus records eren millors que els meus. Hi passaven més coses i feien més gràcia.

Es pot trair, la veritat? Es pot NO trair, la veritat?

Le Carré. Els espies. Les seves dobles vides. Els escrúpols. Els ideals. La traïció. La traïció com a engany suprem. Le Carré, que en realitat es deia David Cornwell, espia i escriptor d'històries d'espies. Especialista a narrar maneres de mentir. Saber si el que diu, com que ho diu tan bé, és veritat, o és un relat del relat del relat. Amb el pare sempre que estrenaven la nova de James Bond l'anàvem a veure. Una vegada vaig posar-me malalta. No per culpa de la pel·lícula. Va ser el cinema. Era estiu, jo anava amb pantalons curts, màniga curta, sabates sense mitjons. Aire condicionat amb temperatura antàrtica. L'endemà al llit. No podria ser espia. O potser aquest record també és inventat. Però la pel·lícula de Bond existeix. Era del Timothy Dalton i a mi em va agradar.

Explico que
escric un llibre sobre el meu germà però en realitat vull explicar com em va afectar ser la germana del meu germà. Enganxat a l'heroïna dels vuitanta, va posar la nostra família en un context destructiu per a molts joves i a mi em va mostrar un món que, al principi, no sabia que era el meu. Les realitats acaben topant. Els murs acaben caient.

A la dècada dels vuitanta existia una probabilitat alta que les famílies de classe mitjana tinguessin un heroïnòman a casa. No el veies punxar-se, com a les pel·lícules. Només en veies les conseqüències. Veies el pitjor, si és que hi ha una taxació per als desperfectes humans. Aquests ionquis vivien lluny dels quinquis, però s'acabaven trobant. Els murs acaben caient.

Ningú no parla dels germans. Hem estat els testimonis invisibles i invisibilitzats. Som una categoria poc tractada en aquest tema. Normal. Els germans no els triem i tenim una condició inferior que la dels pares o els fills. A nosaltres, senzillament, ens han posat allà. Som uns companys de pis esperant trobar un altre lloc on viure. Som els que no vam morir però vam veure els morts, som els que compartíem els pares i els disgustos. Entre els germans de les altres famílies no vam parlar mai del problema que teníem a casa. Hi havia un objectiu comú: el silenci. I es va respectar.

Explico que escric un llibre sobre la ràbia, el dolor i el silenci. També sobre la vida feliç que passa mentre transcorre la tragèdia. La meva versió dels fets no són els fets. La memòria està feta de retalls. De vergonya. De por. Els dies no són exactes ni els detalls precisos. I el drama, passats els anys i la vida, s'amaneix. Però encara es pot sentir aquella nota amb la qual comença la cançó.

No et submergeixes en els records. Els records hi són i emergeixen, alguns amb més força que d'altres. Però què són exactament els records? El record més present del

meu germà és el d'un home jove profundament envellit caminant pel carrer de casa els pares fins a arribar a la porta on va viure la seva infància i entrar-hi. Potser per entrar a la seva infància, de la qual no tinc cap record. El que veig a les fotografies de quan era petit és un nen que no puc mirar com un nen. El que trobo en les fotografies de quan era més gran són els ulls que no vull tornar a mirar. El record del meu germà és implacablement trist. Com un ventilador oblidat en una habitació d'hivern, la terra acabada de cremar o una amistat que es trenca. No el vull recordar. Me'l vull treure de sobre. És una boira persistent.

«Hauríem de trobar una altra paraula per designar la manera com veiem esdeveniments del passat que perviuen dins nostre.»

He buscat el nom i no l'he trobat. He buscat el meu germà i no l'he trobat. El que tinc són pedaços que es desfan. No puc cosir una història. Només puc traïr la veritat.

El silenci és molt sorollós.

—No ho diguis a ningú.

No ho puc dir a ningú. Faig com si res. Però estic enfadada. I m'enfado amb els altres. Perquè són imbècils. Però en realitat no són imbècils. Una mica sí que ho són. Molt. Molts. Però no tots.

Sang

Jo no vaig conèixer el meu germà. Hi vaig conviure. Vaig compartir temps i espai amb un nen i amb un home que sempre eren lluny. Era un dels meus germans grans. Tots els meus germans són més grans que jo. Els meus records no tenen res a veure amb els seus. A vegades, quan parlem, i parlem ben poc, em fa la sensació que durant molts anys només estava de visita dins la família. La meva memòria és més petita que un eriçó. Però igual de punxeguda. En realitat no és que recordi menys que els altres. És només que tinc menys temps en comú. Jo era prou petita i el meu germà prou gran perquè jo no sapigués res de la seva infantesa. Només que era un nen de cabells negres amb un somriure encantador. Em voldria quedar només en aquesta infància. Perquè quan em miro les fotos hi trobo algú que reconec. Després només veig un home perdut. El que queda d'un home.

Conec de prop i de molt lluny persones sense una infància plàcida. Amb desgràcies profundes. Amb pèrdues d'inici. Persones que han patit durant molts anys, com quan la sensibilitat de les dents no et deixa mastegar amb tranquil·litat o un malson s'allarga més enllà de la nit. Són

malparits, els malsons. A qui li pot agradar somiar, el que sigui? De petita queia en buits infinits i foscos, negres, sense aturar-me enlloc. Recordo pujar les escales que em portaven a la llitera de la meva germana gran. Només podia adormir-me al seu costat. Només em tranquil·litzava el fet de tenir una germana gran que cuidava de mi. Però la llitera no era de matrimoni i encara que jo era petita, la meva germana no tant, així que quan ja havia aconseguit tornar al son sense caure enlloc, ella baixava al meu llit fins que al matí ens despertaven els pares. Sempre he tingut pors i sempre he tingut la meva germana. Sempre ens havien de despertar.

No m'agrada somiar. Quan vaig descobrir la física quàntica i les realitats paral·leles vaig pensar que era una alternativa molt més estimulante que els somnis. I sobretot, que Freud.

—T'imagines tenir la possibilitat de moltes vides en el mateix trajecte?

S'han fet pel·lícules dolentíssimes sobre aquesta teoria, però la idea de tenir altres oportunitats al mateix temps em reconforta. Triar em neguiteja. Somiar em desgavella.

Conec gent que ha viscut el que jo he viscut. Les vides s'assemblen les unes a les altres encara que cadascuna sigui excepcional. Segurament hi posem massa transcendència. Escris poemes de jove i t'emociones quan trobes la paraula justa a la teva intensitat. Aleshores no saps, i no tens per què saber-ho, que no hi ha paraules justes, només les que es troben. Si tens sort, aquell dia portaràs un cistell on guardar-les. Si no, se t'oblidaran com tantes altres coses. L'oblit també és una sort. Llàstima que no estigui a

l'abast com la pols damunt dels prestatges, que la pots fer desaparèixer amb un drap o bufant sense necessitat d'una energia extraordinària. La tria que no encertes a la vida és la merda que queda enganxada.

Els meus germans, tantes vegades persones alienes, són gent que conec relativament. Els conec com a germans. És una relació única perquè créixer junts implica uns llocs comuns i un reconeixement directe dels altres, però no són, ni de bon tros, persones sobre les quals pugui parlar gaire, com sí que passa amb algunes amistats de qui ho arribes a saber pràcticament tot i al final dius que te les estimes més que a un germà. No és difícil estimar algú altre més que a un germà. Hi posem molta fantasia, en les relacions de sang. Els germans, com els pares, te'ls estimes primer per obligació. I després ja no saps si te'ls estimes o no.

Quan vaig néixer vaig entrar a formar part d'una família nombrosa del sud d'Europa al final d'una dictadura. Era molt petita quan es va acabar. La dictadura. A la família encara li faltaven uns anys per arribar al seu final. Els pares i els avis són els qui van haver de suportar una forma de govern autoritària, amb totes les seves limitacions i tots els reptes per a la gent compromesa amb la llibertat, si és que la llibertat és possible. Mentre creixia vaig sentir molt sovint què suposava per a la gent respirar sota aquell mandat feixista, liderat per un home de veu infecta i perversions gegantines. I la seva cort. Sempre hi ha una cort tant o més nefasta. Homes i dones que, tot i rentar-se, sempre fan pudor. Sense haver-la viscut, aquella dictadura també era la meva lluita. Som fills dels nostres pares. Som fills de viure en un món que no ens agrada i

de fer-nos l'existència a mida, quan la mida no correspon a cap existència coneguda. El meu germà, inconscientment, va començar a fugir-ne i després ja no va poder fugir del món que havia creat a partir de les drogues.

Amb els meus germans compartim una mirada idèntica i una manera molt diferent de viure. Ens assemblem físicament. Encara que durant anys insistissin que jo era adoptada.

—A tu et vam trobar a les escombraries.

Quan em deien això, plorava. Demanava als pares que desmentissin la informació.

—No la feu enfadar més, va.

No tinc res en contra dels fills adoptats, però jo no ho soc. I això que en molts moments m'hauria agradat canviar de família.

L'edat ens indica l'ordre d'aparició de cadascun dels sis. En aquesta llista cal afegir-hi dos infants que van morir després de néixer. Era una època en què els nadons més febles tenien menys possibilitats de sobreviure. No hi havia els mitjans. Hi havia molt patiment. La seva existència, naturalment, va quedar especialment guardada en la vida dels pares. Per a nosaltres va consistir, bàsicament, a sentir de tant en tant els seus dos noms. A vegades he imaginat com serien. I he pensat si jo hauria nascut en el cas que ells haguessin sobreviscut després del part. Són aquesta mena d'hipòtesis que no cal plantejar-se. Però les conjectures són entretingudes. Així doncs, amb dos germans morts prematurament, vam quedar vius tres nens i tres nenes. Entre que va néixer el més gran i jo, la més petita, van passar deu anys i mig.

Els germans grans es poden imaginar com seran els seus germans petits, però els germans petits ja es troben els germans grans fets. No han tingut l'oportunitat de pensar com podrien ser. Se'ls troben així que neixen. Topen amb les seves mans maldestres i amb les seves cares que es van formant i que acabes trobant normals perquè les veus cada dia. Hi ha persones que no han tingut germans i ho han idealitzat, però les més llestes sempre s'han sentit còmodes amb el seu estatus de filla o fill únic. Jo vaig voler ser filla única moltes vegades. O filla de pares separats. O totes dues coses alhora. Una categoria que estigués al més lluny possible de la que m'havia tocat. La més petita de tots. El meu germà era el petit dels nens. Els dos tenim els llavis primis. Ell els cabells negres i rinxolats, jo castanys i llisos. Ell era el més atractiu de la família. Però la bellesa també es trenca a mans de l'heroïna. Em costa molt acostumar-me a ser la petita de cinc. No he pogut encara fugir de les seves runes.

—Érem sis. Ara som cinc. Un es va morir.

Ningú no pregunta de què.

Nens i nenes

—Has parlat amb els vells?

Els meus germans, els nens, anomenaven així els meus pares molt abans que es fessin vells. De fet, el meu pare no va arribar a fer-s'hi però va ser «el vell» des que vaig començar a tenir ús de raó. Les meves germanes i jo, les nenes, no ens hi vam dirigir mai d'aquesta manera. Els pares eren els pares. I punt. A casa, els gèneres fraternals estaven clarament dividits. No tan sols per habitacions. També pel llenguatge que es feia servir. Només parlant, i no pel to de veu, sabies exactament a quin grup pertanyies: si a les nenes o als nens. Jo, a vegades, per emmirallar-me en els grans, posava paraules seves en el meu vocabulari. Però ja es veia que no m'hi quedaven bé.

«Me'n vaig al sobre», deien quan se n'anaven a dormir; «la basca» era un grup de gent; «m'obro» era anar-se'n; «axantar» era callar; «biruji» ho deien per referir-se al fred; també «trencaven la pana», «pirulaven guita», feien «bisnis» i fugien de la «pasma». Qualsevol que pretengués cridar l'atenció era un «notes», el cap (inclòs el cervell) era el «coco», i allò que els semblava molt extraordinari ho anomenaven un «flipe». Avui en dia, si parles així,

delates la teva edat. Aleshores era normal, era com parlava la gent jove, l'idioma generacional, però part d'aquell vocabulari era molt masculí. O potser és que ho sentia dir sobretot als meus germans i als seus amics. Les nenes érem més joves i adquiriríem argots posteriors i ridículs com «superfort» combinat amb «guai», «mola» o «efectiviwonder», per posar-ne un últim de creativitat superlativa. «Guai», en canvi, no caduca. O ja ha caducat?

—Caracandauuuuuu! —va cridar una vegada el meu germà des del telecadira a un pobre que baixava la pista amb dificultat.

«Caracandau» es referia a un tio avorrit, pocapena, no era el pitjor insult però era molt sonor. A l'home en qüestió no li va ni arribar, prou feina tenia a mantenir-se dret, i ni el coneixíem ni teníem ni idea de com era. Quan el meu germà li va fotre aquell crit des de lluny, protegit pel telecadira, li vaig dir que callés, que no podia anar insultant la gent.

—Caracandauuuuuuu! —va tornar a cridar. I aleshores ens vam posar a riure.

Era lleig cridar algú d'aquella manera però la paraula em feia molta gràcia. No ho podia evitar. I ell la deia des d'una superioritat que també feia riure. Perquè miris des d'on miris, sempre hi pot haver algú per sota.

Els nens i les nenes eren dos grups consolidats. Miràvem en què ens assemblàvem. Tres teníem el cabell més fort, com el pare. Els altres, més fi, com la mare. Els llavis estaven repartits de quatre a dos. Els quatre més gruixuts, del pare; els dos prims, de la mare. Jo m'assemblava físicament al meu germà. Ell era el petit dels seus i jo de les

meves. Com si la genètica pogués ordenar-se, m'havia tocat tenir aquell aire. Era el que em faltava, que m'associessin a ell físicament. No podia tenir més mala sort.

—Com s'assemblen, aquests dos, eh?

—En res, senyora, en res. Compartim pares. I punt.

Els mons dels nens i de les nenes van arribar a estar tan separats que feia l'efecte que entre els germans hi hagués una frontera que marcava la diferència entre països de parles pròpies i tradicions alienes. O potser és que, des de baix de tot, mai vaig acabar d'entendre com es comunicaven els de dalt. Però ni «el vell» va arribar a vell, ni quan els nens i les nenes van deixar de ser nens i nenes se'ls va anomenar d'una altra manera. És com ser la petita. Passes dels cinquanta anys i continues sent la petita, perquè aquesta posició es manté de per vida. El rang familiar no canvia. El tractament segons la posició, tampoc. A mesura que ens anem fent grans els germans de dalt poden perdre la seva autoritat, però la continuen exhibint malgrat que els efectes hagin deixat de ser amenaçadors. Sempre en queda alguna cosa. Per això es diu que la família et fa tocar de peus a terra, en el cas que, per la raó que sigui, t'hagis elevat. Això vol dir que la família sempre et trinxa de la mateixa manera. No fa diferències. Per això també és recomanable fugir-ne. Perquè et trinxi algú altre que no porti els teus mateixos cognoms. O que no somrigui de la mateixa manera. O algú amb qui no et confonguin la veu.

M'he passat la vida intentant formar part d'algun grup però mai no ho he aconseguit. Com si els altres fossin gotes de pluja i jo estigués feta de material hidròfug. Vaig

néixer en un clan del qual formava part per naturalesa. Ningú no em feia fora i no em sentia exclosa. Per poc pes que hi tingués, aquell era el meu grup. Els meus germans. Tots teníem un malnom. A vegades només eren variacions del nom. El vam tenir durant anys. Diria que encara. Però no parlem prou sovint per saber com ens anomenem els uns als altres. Molt abans que es morís el meu germà, la relació entre nosaltres agonitzava de maneres divergents. El meu únic grup fa temps que es va dissoldre i ja no pertanyo enlloc. No és un problema. Només un abisme.